

احکام قربانی، ذبح شرعی و نماز عید

تهیه شده در مجلس علمی

عین العلوم گشت سراوان

www.sunnatonline.org

عبدالحکیم سیدزاده

احکام قربانی، ذبح شرعی و نماز عید

فضیلت دهه نخست ذی الحجه

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ.» ترمذی

در هیچ یک از روزها، عمل صالح در آن، آن قدر محبوب الله نیست که در این روزها محبوب است. پرسیدند: حتی جهاد در راه الله هم آنقدر محبوب نیست؟ فرمود: حتی جهاد در راه الله، مگر مردی که با مال و جان خود خارج شده و با هم هیچ یک از آن بر نگشته است.

ثبوت قربانی از قرآن

الله تعالی می فرماید: «فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ» برای اربابت نماز بخوان و برای او قربانی کن. و می فرماید: «قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنَسْكَي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» بگو همانا نماز من و قربانی من و زنده و مرگ من برای الله می باشد که ارباب جهانیان است.

ثبوت قربانی از حدیث

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال : «أقام رسول الله -صلى الله عليه وسلم- بالمدينة عشر سنين يُضحِّي». ترمذی/ ۱۵۸۵
پیامبر صلی الله علیه وسلم ده سال در مدینه اقامت نمود و هر سال قربانی می کرد.

و فرمود: «مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ وَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّاتَنَا» ابوداود ۳۱۲۳ و مسند احمد ۸۲۷۳.

هر کس وسعت مالی دارد و قربانی نکرد به عیدگاه ما نزدیک نشود.

تفصیل وسعت مالی در حدیث ذکر نشده فقهاء می گویند

کسی که به حد نصاب زکات (۸۷/۴۷۹ گرم طلا) یا معادل آن پول نقد یا مال تجاری دارد هر چند که بر آن سال نگذشته باشد بر وی قربانی و صدقه فطر واجب است.

کسی که ملک اضافه از سکونت دارد یا وسایل منزلش به قدری زیاد است که از حاجت و استفاده او و افراد خانوادهاش اضافه‌اند و قیمت آن معادل ۸۷/۴۷۹ گرم طلا می‌رسد در آن صورت بر وی قربانی و صدقه فطر واجب است.

قربانی یادگار ابراهیم

قربانی یادگار ابراهیم علیه السلام است؛ صحابه از پیامبر صلی الله علیه وسلم سؤال کردند: این قربانی‌ها چه هستند؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم در پاسخ فرمود: «سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ». سنت پدرتان ابراهیم است.

آری! قربانی در روز دهم ذی‌الحجه سنت ماندگار ابراهیم و محبوب‌ترین عمل در آن روز پیش الله است.

به ابراهیم دستور رسید تا یگانه پسر نوجوانش را در دیار غربت جهت قربانی ذبح کند. پدر و پسر هر دو به این حکم آسمانی راضی و تسلیم شدند و عملاً کار ذبح توسط ابراهیم آغاز شد که ندا آمد ای ابراهیم کافی است و بجای آن این قوچ بزرگ را ذبح کن.

قربانی این را می‌رساند که حکم الله را هر چند که به ظاهر سنگین و غیر عقلانی و خلاف شرایط باشد باید انجام داد و نباید مصلحت خویش و اولاد خود را بر حکم الله ترجیح داد و نباید با عقل کوتاه خود به نابجا بودن آن حکم کرد.

هر چه حکم الله است همان مصلحت و عین عدالت و صد در صد عقلانی است و خلاف آن ضرر و ظلم و جاهلیت می‌باشد.

حیوانات قربانی و عمر آنها

چهار نوع حیوان را می‌توان قربانی کرد:

شتر

شتر چه نر یا ماده باید پنج سال کامل داشته باشد و سال ششم آن شروع شده باشد.

گاو

گاو چه نر یا ماده باید دو ساله باشد و در سال سوم قدم گذاشته باشد حکم گاو میش نیز همین است.

بز

بز چه نر یا ماده باید یک ساله باشد.

میش

میش یا نر آن باید یک ساله باشد البته اگر شش ماه آن چنان فربه بوده باشد که یک ساله به نظر آید نیز روا است و هیچ اشکالی ندارد؛ اما اگر یک ساله به نظر نیاید روا نیست.

پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «نِعْمَتُ الْأُضْحِيَّةِ الْجَدْعُ مِنْ الصَّائِنِ» بره شش ماهه قربانی خوبی است. ترمذی

بهترین قربانی

حیوان قربانی هر چه چاق تر و سالم تر و خوب صورت تر و مرغوب تر باشد بهتر است.

قانون کلی نسبت به عیوب قربانی

«كُلُّ عَيْبٍ يُزِيلُ الْمَنْفَعَةَ عَلَى الْكَمَالِ أَوْ الْجَمَالِ عَلَى الْكَمَالِ يَمْنَعُ الْأُضْحِيَّةَ، وَمَا لَا يَكُونُ بِهَذِهِ الصِّفَةِ لَا يَمْنَعُ.»

عالمگیری ۲۹۹/۵

هر عیبی که منفعت و کارائی عضوئی یا جمال ظاهری را کاملاً از بین برده باشد قربانی چنین حیوانی درست نیست و اگر عیب تا این حد نیست (بلکه جزئی است) مانع قربانی نمی‌گردد.

حیوانات معیوبی که برای قربانی روا نیستند

پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرماید: «لا يُضَحَّى بِالْعَرَجَاءِ بَيْنَ ظَلْعُهَا، وَلَا الْعَوْرَاءِ بَيْنَ عَوْرَتِهَا، وَلَا بِالْمَرِيضَةِ بَيْنَ مَرَضِهَا، وَلَا بِالْعَجْفَاءِ الَّتِي لَا تُنْقِي».

ماجه ۳۱۴۴

شاخ کلاً از بیخ و مغز سر شکسته باشد.

کور باشد از هر دو چشم یا یکی.

چنان لنگ باشد که نتواند راه برود، اگر پای لنگ را اصلاً بر زمین نمی گذارد روا نیست.

خیلی بیمار باشد.

هر دو گوش یا یکی را بریده اند. یا اصلاً گوش ندارد یا تنها یکی دارد یا نصف گوش یا بیش از آن بریده شده است.

کمر آن شکسته باشد.

دم بریده یا آنکه نصف دُمش یا بیش از آن قطع شده است. قانون در گوش، دم و دنبه این است که اگر بیش از نصف آن باقی است و کمتر از نصف بریده شده رواست ورنه روا نیست. (مختصر طحاوی)

بینی بریده، پستان بریده، زبان بریده به اندازه ای که نتواند بخورد.

دیوانه به قدری که نتواند بخورد.

لاغر به قدری که در استخوان آن مغز نباشد اما اگر کمی مغز دارد رواست.

آنکه یکی از دست یا پاهایش بریده شده است.

گوسفند یا بز که یک پستان آن خشک شده و دیگری سالم است.

شتر یا گاوی که دو پستان آن خشک و دوتای دیگر سالم است.

تبصره: این عیوب حیوانات در حق مالداران، مانع قربانی هستند اما کسی که فقیر است و بر او قربانی واجب نیست می‌تواند حیوان معیوب را قربانی کند. فتاویٰ عالمگیری ۲۹۹- ۵/۲۹۷

حکم عیب کلان پیش از ذبح و بعد از آن

اگر شخصی قربانی را خرید و پیش از روز عید و شروع به ذبح معیوب گردید باید بجای آن حیوانی دیگر قربانی کند در صورتی که وسعت مالی دارد و اگر فقیر است همان معیوب را قربانی کند.

اگر هنگام شروع به ذبح، عیبی در حیوان پدید آمد پروایی نیست با وجود آن قربانی درست است.

عیوبی که مانع قربانی نیستند

حیواناتی که عیب اندک دارند قربانی آنها رواست؛
حیوان خارش زده البته فربه.
آنکه آخته باشد.

آنکه مادرزاد شاخ ندارد یا شاخ آن شکسته یا قطع شده؛ اما نه از بیخ.
کوتاه گوش.

دیوانه‌ای که فربه است و علف یا دانه می‌خورد.
آنکه از یک پا کمی لنگ است و هنگام راه رفتن پا را کمی بر زمین می‌گذارد.

آنکه کمی دندان‌هایش افتاده و بیشتر آن باقی است یا دندان‌هایش از بین رفته ولی با وجود آن علف می‌خورد. (عالم‌گیری، مختصر طحاوی)

حیوان گرّ به شرطی که لاغر نباشد؛ اما اگر لاغر باشد روا نیست.

احکام قربانی شراکتی در گاو و شتر

بز و گوسفند از یک نفر رواست، در شتر و گاو حداکثر ۷ نفر می‌توانند به نیت قربانی یا عقیقه شریک شوند کمتر از آن هم می‌توانند در یک گاو یا شتر شریک شوند و یک نفر هم می‌تواند آن را تنها برای خود ذبح کند.

اگر یکی از هفت نفر نیت قربانی یا عقیقه نداشته باشد و نیتش گوشت باشد، قربانی هیچ یک از آنان روا نیست.

اگر در گاو یا شتر دو نفر یا بیش از آن شریک‌اند باید گوشت آن را به صورت مساوی تقسیم کنند به وسیله وزن نه تخمینی. اگر سهم یکی بیشتر باشد ربا به حساب می‌آید؛ مگر در صورتی که در سهم هر یک از آنان چیزی غیر از گوشت همراه کنند مانند کله پاچه و پوست در آن صورت کم و زیادی گوشت اشکال ندارد.

مستحب در تقسیم گوشت قربانی

بهتر آن است که یک سوم آن را صدقه کند و ما بقی را خود بخورد و به دوستان و خویشاوندان ولو اینکه ثروتمند باشند بخوراند.

خود شخص نمی‌تواند گوشت و پوست قربانی‌اش را بفروشد و اگر فروخت معامله‌اش جایز است اما باید بهای آن را صدقه کند همچنین نمی‌تواند آن را به عنوان دستمزد به قصاب بدهد.

اگر بنابر وصیت میت از طرف او قربانی می‌کند باید تمام گوشت آن را صدقه دهد؛ اما اگر میت وصیت نکرده پس در آن صورت می‌تواند از آن بخورد. (بهشتی زیور)

وقت قربانی

جایی که نماز عید خوانده می‌شود بعد از نماز عید و در جایی که نماز عید اصلاً خوانده نمی‌شود بعد از صبح صادق روز دهم وقت آن شروع می‌شود و تا غروب روز دوازدهم ذی‌الحجه ادامه دارد، قربانی در روز اول سپس در روز دوم افضل است.

اگر در یک شهر چند جا نماز عید می خوانند پس از نماز اولین گروه، کشتن قربانی رواست.

اگر شخصی نماز عید را خوانده؛ اما قربانی اش در شهر دیگر است و آنجا هنوز نماز نخوانده اند پس وکیلش در آنجا باید پس از نماز عید ذبح کند محل گوسفند معتبر است نه شخص.

افضل این است که هر شخص قربانی اش را با دست خود ذبح کند در صورتی که کار ذبح را بلد باشد و اگر بلد نیست پس نفری دیگر ذبح کند و صاحب قربانی هنگام ذبح حاضر باشد.

هنگام ذبح این دعا را بخواند: (إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ) اللهم مِنْكَ وَلَكَ عَنُ.... (در اینجا اسم خود را ببرد) بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ. ابوداود ۲۷۹۵، ابن ماجه ۳۱۲۱ و دارمی ۱۹۴۶

سپس ذبح کند و پس از ذبح این دعا را بخواند: اللهم تَقَبَّلْهُ مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيبِكَ وَخَلِيلِكَ عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.

قضایای قربانی

اگر در روزهای قربانی، قربانی نکرد بر او قضا لازم است ؛ حیوانی را زنده صدقه کند یا قیمت آن را صدقه کند و اگر قربانی اش را بعد از روزهای قربانی ذبح کرد پس همان صورت ذبح شده آن را صدقه کند.

اگر قبلاً آن را به نیت قربانی خرید کرده باید همان را صدقه کند فرق نمی کند چه غنی باشد یا فقیر.

مستحب اول ماه قربانی

پیامبر صلی الله علیه وسلم صلی الله علیه وسلم می فرماید: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ هِلَالَ ذِي الْحِجَّةِ وَأَرَادَ أَنْ يُضَحِّيَ فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ حَتَّى يُضَحِّيَ. هر کس از شما ماه نوزدی

الحجه را دید و می خواهد قربانی بکشد از مو و ناخنش نگیرد تا آنکه قربانی کند. مسلم ۱۹۷۷، ترمذی ۱۶۰۲، نسائی ۴۳۶۱ و ابوداود ۲۷۹۱

این عمل مستحب است، اگر کسی بر آن عمل نکرد باکی نیست.

احکام ذبح

سنت آن است که حیوان را پیش از ذبح به سمت قبله بر پهلوئی چپ بخواباند و سه پای آن را با هم ببندد و پای راست آن را آزاد بگذارد و آن را با وسیله تیز، در حالی که خودش رو به قبله است ذبح کند.

در ذبح چهار لوله قطع می شود یکی لوله غذا و دیگری نفّس و دو تای دیگر مال خون که به آن شه رگ گفته می شود؛ به تعبیر دیگر: نای، مری و دو رگ شریانی و وریدی اطراف گردن نزد حنفیه حداقل باید سه تا از این لوله ها قطع شود وگرنه حلال نمی گردد.

وقتی که حیوان را ذبح کرد باید پیش از قطع طناب نخاعی دست نگه دارد تا آنکه خونسش بریزد و از حرکت و اضطراب بایستد. ورنه این عمل مکروه است؛ اما با وجود آن حیوان ذبح شده حلال و خوردن آن درست می باشد.

نام الله هنگام ذبح

برای حلال بودن حیوان شرط است که هنگام ذبح نام الله را ببرد؛ چنانکه الله تعالی می فرماید: «فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ». انعام ۱۱۸؛ بخورید از آنچه که نام الله بر آن گرفته شده است.

و فرمود: «وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ». انعام ۱۲۱؛ و نخورید از آنچه که نام الله بر آن گرفته نشده است. البته اگر کسی به فراموشی هنگام ذبح نام الله را به زبان نیاورد

ذبیحه او حلال است؛ اما اگر قصداً نام الله را به زبان نیاورد آن ذبیحه حرام است.

ذبیحه (دست گش) مسلمان چه مرد یا زن پاک یا ناپاک حلال است.

ذبیحه مشرک حرام است.

نماز عید قربان

مستحب است که روز عید غسل کند و مسواک بزند و بهترین لباس بپوشد و خوش بویی بزند و در مسیر راه «اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ» به آواز بلند بگوید البته در عید رمضان آهسته بخواند.

روش نماز عید

نماز عید مثل نماز صبح دو رکعت است با این تفاوت که بعد از تکبیر اول دست‌ها را ببندد و «سبحانک اللهم...» را بخواند، سپس سه تکبیر بگوید و برای هر تکبیر دست‌ها را بلند کند و باز بگذارد و فاصله هر تکبیر به اندازه سه تسبیح باشد، بعد از تکبیر سوم دست‌ها را ببندد سپس امام أعوذ بالله و بسم الله و الحمد و سوره‌ای دیگر را بخواند.

در رکعت دوم امام الحمد و سوره‌ای بخواند سپس سه تکبیر بگوید و هر بار دست‌ها را بلند کند و نبندد بعد از تکبیر سوم نیز دست‌ها را نبندد سپس تکبیر چهارم را بگوید و به رکوع برود. مستحب است امام خطبه عید را با تکبیر شروع کند در خطبه اول ۹ و در خطبه دوم ۷ تکبیر بگوید. (بهشتی زیور)

شتاب کردن در عید قربان و کمی تأخیر در عید رمضان مستحب است.

نماز نفل قبل از نماز عید مکروه است چه در منزل و چه در عیدگاه، اما بعد از نماز عید، در مصلی مکروه و در خانه جایز است.

تکبیرات تشریح

بعد از نماز صبح روز نهم تا عصر سیزدهم واجب است که متصل به هر نماز فرض مردان به صدای بلند و زنان به صدای آهسته یک بار «اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ» بخوانند.

فضیلت قربانی

عائشه رضی الله عنها می گوید: پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ إِهْرَاقِ دَمٍ وَإِنَّهُ لِيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي فَرْثِهِ بُقُورِنَهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِي الْأَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا». ترمذی ۱۵۶۷، ابن ماجه ۳۱۲۶

آدمی زاد در روز قربانی، عملی که از ریختن خون (قربانی) بیشتر محبوب خدا باشد انجام نداده است و همانا آن قربانی با شاخ‌ها و موها و سم‌هایش می آید و همانا قربانی پیش از آنکه خون آن بر زمین بیفتد در جایگاه رضایت و قبولیت الله می افتد بنابراین خوش باشید.

زید بن ارقم رضی الله عنه می گوید: صحابه از پیامبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند: در قربانی به ما چه می رسد؟ فرمود: در عوض هر مویی یک نیکی. باز پرسیدند: یا رسول الله! در عوض هر پشم چه می رسد؟ فرمود: در عوض هر پشمی یک نیکی هست. ترمذی ۳۱۲۷ و مسند احمد ۱۹۲۸۳

جایگزین قربانی برای فقراء

عبدالله بن عمرو می گوید: شخصی خدمت پیامبر صلی الله علیه وسلم عرض کرد اگر من قربانی نیابم جز گوسفند شیر ده پسرم آیا آن را قربانی کنم؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «لَا وَلَكِنْ تَأْخُذُ مِنْ شَعْرِكَ وَأُظْفَارِكَ وَتَقْصُ شَارِبَكَ وَتَحْلِقُ عَاتِكَ فِتْلِكَ تَمَامُ أَضْحِيَّتِكَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ».

خیر اما از مو و ناخنت بگیر و سبیل هایت را کوتاه کن و زیر
نافت را بتراش این قربانی کامل شما پیش الله عزوجل است.
ابوداود ۲۷۸۹ با سند قوی، نسائی ۴۳۶۵، مسند احمد ۶۵۷۵
و صحیح ابن حبان ۵۹۱۴